

SE ÅLDERN FATABUREN

SE ÅLDERN

FATABUREN

2015

2015

SE ÅLDERN

Red. Anders Carlsson

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN – Nordiska museets och Skansens årsbok – är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvireras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

NORDISKA MUSEET

SKANSEN

Fataburen 2015
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se/förlag
www.nordiskamuseet.se/fataburen

© Nordiska museet och respektive författare
Redaktör Anders Carlsson
Bildredaktör och bildbehandling Karolina Kristensson
Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon
Översättning Alan Crozier

Omslagsfoto »Fotografens dotter Tove dansar med sin farfar i trädgården.«
Foto: Sten Didrik Bellander, © Nordiska museet (NMA.0056089).
Pärmens insida Foto: Erik Liljeroth, © Nordiska museet (NMA.0029567).

Tryckt genom Italgraf Media 2015
ISSN 0348 971 X
ISBN 978 91 7108 577 1

Se åldern

En inledning

ANDERS CARLSSON är vik. förlagsredaktör vid Nordiska museet.

Will you still need me

Will you still feed me

When I'm sixty-four?

PAUL MCCARTNEY

På en nivå är livet helt okomplicerat: människan föds, lever, dör. *Nationalencyklopedin* påminner oss om att livsfunktionen kan reduceras till en egenskap hos organismer som i någon mån har förmåga att överföra information. Åldrandet är sedan ett förlopp under vilket »strukturer som bildats genom energikrävande processer gradvis bryts ner«. När ett biologiskt system, som en människas kropp, har nått det som inom fysiken (termodynamiken) kallas jämvikt har livet upphört: ingen energi in, ingen information ut. Inför sådana mekanismer är vi alla jämlika.

Resonemang som dessa understryker de generella principerna. Likafullt är livsförloppets variabler många. Vilka är processerna och strukturerna? Vad är det som till slut upphör? Det går inte, säger uppslagsverket, »att ange *en* enskild egenskap som skiljer liv från icke-liv«.

Människan lever sitt liv i många dimensioner och präglas bland annat av passager mellan och genom olika tillstånd – åldrar. Vi känner dem genom språket, både i räkneord och sammanfattande begrepp: *barndom*, *ungdom*, *vuxenhet*, *ålderdom*. Men också som förväntningar och identiteter i en värld där ålder är en starkt strukturerande kategori. Ord och uttryck som *koltålder*, *tweens*, *tonår*, *unga vuxna*, *medelålder* och *fjärde åldern* visar att de invanda termerna inte beskriver hela spektrumet och att det har funnits behov av innovationer. Samma sak med diagnoser och betydelseförskjutningar av typen *fyrtyoårskris* och *seniorboende*. Lägg därtill den populära attityden att »ålder bara än en siffra« och vi står inför ett överblickbart kunskapsfält.

Vilka människans åldrar är och hur de konstrueras är, annorlunda uttryckt, föremål för förhandlingar. Sociala, kulturella, ekonomiska, politiska och, givetvis, fysiologiska faktorer underbygger gränsdragningar och definitioner. Hur länge är man barn? Vad är ett barn? Vem är vuxen och vem är gammal? Följdfrågorna är många och ställer sig nästan själva. Vilka rättigheter har ett barn? Vilka är de vuxnas ansvar? Vad innebär det att åldras? Hur har normer och praktiker förändrats över tid? Sammansättningar som *barnbidrag*, *ungdomsgård*, *myndighetsålder*, *vuxenstudier*, *byäldste*, *åldersgräns*, *åldersnoja* och *åldersrasism* visar att våra föreställningar om åldrar och åldrande har vida förgreningar.

Någon helhetsbild av temat åldrar kan en artikelsamling som denna aldrig erbjuda. Många är också de ämnen som inte har fått plats i denna bok. Principiella diskussioner om förhållandet mellan åldrar och generationer har vi lämnat därhän, liksom i stor utsträckning hela den långa period av livsförloppet som vidtar efter ungdomen och slutar med ålderdomen. *Mellanåldern*, en term från sociologen Håkan Jönson, är ett slags normaltillstånd men kännetecknas trots det av en förbryllande osynlighet i forskning och studier. Här har vi lärt oss något, nämligen att åldersbegreppet oftast förknippas med antingen unga eller gamla.

Några av bidragen i denna volym bygger i gengäld på de intervjuer och undersökningar som gjordes i anslutning till utställningen

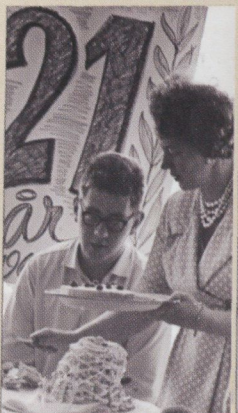
DROTNINGHAMN

PAUL

21 år

2 - 8 1961

Ålder som struktur, erfarenhet och siffra. Myndighetsåldern i Sverige var 21 år fram till 1969. Foto: Nordiska museets arkiv (NMA.0052068).

Gamlingar, som visades på Nordiska museet 2014–2015. Den fokuserade på den fjärde åldern, dvs. den del av livet då man inte längre klarar sig själv utan behöver hjälp, och vilade på kulturhistorisk grund. Men den hade också ett samtida innehåll och ställde redan i undertiteln en uppfordrande fråga: »Hur var det och hur vill du ha det?« Bakom den fanns en utdragen debatt om äldrevården i Sverige, där nya aktörer och argument hade fått fäste. Samtidigt debatterades såväl pensionsåldern som tillståndet i det svenska skolsystemet. Att ordväxlingarna förblir intensiva och aldrig tar slut säger något om vikten av mångdimensionella perspektiv på vad åldrar är och hur de institutionaliseras.

Även i andra delar präglas denna årgång av *Fataburen* av den rikedom som det kulturhistoriska perspektivet ger. Inledningsvis rör vi oss från fosterkistan och barnlindan till unga vuxnas fjällkläder och brudgumsskjortan, avslutningsvis från Facebook och nappmaskinen på Lill-Skansen till fattigstugan och ätteklubban. Däremellan gör vi nedslag i ett visuellt motiv som mer än något annat har rört frågor om åldrarnas moral och relationer. I ålderstrapporna finns människans förväntningar och rädslor sammanfattade. Här syns variationer på livet som både struktur och erfarenhet.

DEL 1
